

КАФЕДРА КАМЕРНОГО СПІВУ

Основи вокальної методики

Освітній ступінь

бакалавр

Курс	4
Семестр	7-8

Спеціальність

025 Музичне мистецтво

Освітньо-професійна програма

Камерний спів

Статус

обов'язкова

ECTS	6,5
Годин	195
Лекційних, практичних години	64
Самостійна робота	131

Семестровий контроль

залік

Інформація про викладача

ПІБ	Антонюк Валентина Геніївна, доктор культурології, професор, народна артистка України, завідувач кафедри камерного співу Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.
Профіль викладача	https://scholar.google.com.ua/citations?user=ZmDugvMAAAAJ&hl=ru
e-mail	Solospiv@i.ua

Анотація навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – теоретико-методологічна підготовка студентів до самостійної виконавської та педагогічної діяльності, знання сучасного стану вокальної педагогіки та наукових результатів у галузі психофізіології співу, а також систематизація й узагальнення вмінь і знань, накопичених у класі сольного співу; формування на їх основі професійних педагогічних навичок, переконань, світогляду; розвиток пізнавальних і фахових зацікавлень у самостійній педагогічній діяльності.

Основні завдання навчальної дисципліни «Основи вокальної методики»:

- ознайомити студентів з науковими досягненнями в області методики сольного співу, світовими вокальними школами, класичною та сучасною практикою навчання мистецтву академічного сольного співу;
- надати професійного вокально-методичного спрямування знанням і навичкам, засвоєним у ході навчання сольного співу;
- розширити професійний кругозір студентів для об'єктивної оцінки ними вокально-методичних явищ;
- навчити студентів психології міжособистісного спілкування у класі сольного співу;
- сприяти пізнанню основ вокальної методики в індивідуальному досвіді студентів;
- навчити студентів здійснювати аналіз вокальних творів: опанувати методикою теоретичного і слухового аналізу музичних творів засобами раціонально-логічного та художньо-емоційного сприйняття;

- сформувати опанування принципами індивідуального підбору репертуару, складання концертних програм;
- навчити виявляти й шліфувати кращі індивідуальні методики викладання сольного співу;
- сформувати чіткі уявлення про методику моделювання вокально-педагогічного процесу;
- сприяти підвищенню рівня музично-вокальної та загально-естетичної ерудиції;
- прищепити знання правил гігієни голосу та режиму співака, виховати дбайливе ставлення до голосу;
- навчити студентів формувати об'єктивні критерії в оцінці методичного рівня підготовки співаків;
- навчити студентів складати індивідуальну карту-характеристику учня, звіт з педагогічної практики, план-проспект відкритого уроку та тематичного заняття.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- як на основі опанування теорією та практикою виконавської майстерності професійно оволодіти необхідним вокально-технічним комплексом: основами інтерпретації вокальних творів, стилістичними засобами втілення авторських та власних інтерпретаторських задумів; базою знань з історії та сучасного розвитку вокального мистецтва, творчості персоналій, та комплексом професійної компетентності співака-соліста;
- як впроваджувати здобутки теорії, педагогіки й методики сольного співу на практиці;
- як здійснювати вивчення, накопичення, виконання та популяризацію кращих зразків вокального мистецтва шляхом підбору якісного репертуару, його теоретичного усвідомлення та практичного засвоєння; проводити безперервну дослідницьку роботу спрямовану на збагачення репертуару та пошук свого місця у музичному мистецтві;
- засоби конструювання змісту професійної діяльності співака-соліста методами психолого-педагогічного спостереження та експерименту, соціологічних досліджень тощо;

вміти:

- розвивати кращі традиції української та провідних світових вокальних шкіл;
- здійснювати науково-педагогічне осмислення психології виконавської творчості; творчо розвивати психологічний бік вокального виконавства;
- організувати та координувати духовно-просвітницьку діяльність у вокальній сфері;
- робити переклад на українську мову відомих вокальних творів зарубіжних композиторів з метою їх ширшої популяризації;
- здійснювати організацію експертизи щодо репертуарного підбору вокальних творів на предмет їх художньо-естетичної цінності з аксіологічною та естетичною оцінкою виконавської інтерпретації;
- володіти методами слухового порівняльного аналізу вокального виконавства;
- на підставі опанування високим ступенем комунікативності та фахової гідності, відстоювати вагомість і значущість своєї професії;
- володіти різноманітними методами діагностики музично-вокальних здібностей, вікових та індивідуальних особливостей даного учня (студента);
- при вивченні наукової та мемуарної літератури зіставляти й критично оцінювати існуючі точки зору на явища вокального виконавства. Отримувані теоретичні знання необхідно застосовувати під час аудіо- й відеоаналізу явищ вокального виконавства, тобто, аналізуючи пред'явлений фрагмент виконання, слід визначити період звукозапису, національні й стилеві особливості вокально-виконавської традиції; визначити тип голосу виконавця, індивідуальні особливості інтерпретації, точність відтворення композиторського стилю, а також визначити відповідність виконання музики естетичним нормам традиції.

Процес викладання курсу «Основи вокальної методики» зорієнтовано на групові заняття: лекції та практичні та семінарські заняття. Лекція є особливою конструкцією навчального процесу, найбільш економним способом передачі навчальної інформації, оскільки передбачає концентроване й логічне викладення матеріалу, з урахуванням характеру професійної діяльності слухачів, виступаючи не лише як вид навчання, але й як словесний, інформаційно розвиваючий метод. У своєму класичному вигляді вона є монологічним викладенням викладачем навчальної інформації. У лекціях з основ вокальної методики необхідно враховувати специфіку приналежності студентів до авторитетних шкіл видатних педагогів-вокалістів та відповідний емпіричний досвід. Це зумовлює включення в монологічну лекцію елементів діалогу, дискусії,

проблемного викладення матеріалу. Практичні заняття посилюють ефективність повідомлення навчальної інформації студентам, активізують і коректують їх пізнавальну та методичну діяльність¹.

Паралельно відбуваються індивідуальні заняття педагогічною практикою, в ході яких необхідно навчити студентів застосовувати на практиці ті теоретичні знання, які були отримані у рамках курсу «Основи вокальної методики». Для повного засвоєння предмету співакам, крім суто фахових дисциплін, необхідно ще й залучення знань із філософії, естетики, історії, психології, педагогіки тощо.

Перелік тем

Тема 1. Вступ до курсу.

Тема 2. Основні принципи художнього співу.

Тема 3. Співацький апарат: будова та функції звукоутворюючих органів

Тема 4. Методичний зміст роботи над розвитком співацького голосу.

Тема 5. Психодіагностика вокальної діяльності

Тема 6. Регулювання внутрішніми відчуттями у співі

Тема 7. Підготовка вокаліста до самостійної професійної діяльності

Форми та технології навчання

При засвоєнні дисципліни «Основи вокальної методики» індивідуально-самостійна робота студента відіграє особливо важливу роль у фаховій підготовці вокаліста-музиканта. Самостійна робота формує професійні уміння і навички, підвищує загальний культурний рівень майбутніх вокалістів, викладачів фахових дисциплін.

Індивідуально-самостійна робота студента виявляється в опрацюванні спеціальної методичної літератури, в умінні вільно орієнтуватися у фахових термінах, вмінні здійснювати аналіз і давати оцінку художнього рівня співу, його методичної відповідності творчим завданням.

Зміст індивідуально-самостійної роботи визначається специфікою навчальної дисципліни, де самостійне набуття знань і пізнавальна активність студента є складовою його навчання. Викладач допомагає відпрацювати основні теми, дає конкретні вказівки щодо обсягів, напрямків і тем індивідуально-самостійної роботи. Звертає увагу на спрямованість навчання за принципом послідовності. Викладач готує студента до самостійного розв'язання навчальних завдань, підтримує ініціативу у доборі додаткових навчальних джерел. Із цією метою пропонуються різноманітні творчі завдання для індивідуального розвитку аналітичного мислення.

Індивідуально-самостійна робота студента-вокаліста здійснюється під контролем викладача. Педагог зобов'язаний здійснювати огляд тем, передбачених для індивідуально-самостійного опрацювання студентами, із зазначенням рекомендованої методичної літератури та вокальних творів для аналізу.

Курс «Основи вокальної методики» вивчається протягом VII-VIII семестрів (четвертого року навчання) студентами вокального факультету й передбачає теоретичне лекційне навчання, семінарські й практичні заняття та самостійну роботу.

На теоретичних-лекційних заняттях студенти повинні опрацювати складні питання теорії та методики індивідуального навчання співу, а саме, опанувати особистісно-орієнтованою методикою.

На семінарських та практичних заняттях студенти повинні виявити рівень засвоєння навчального матеріалу, уміння орієнтуватися в основних напрямках розвитку вокальної методики та набуті практичних навичок самостійно аналізувати явища, події пов'язаних з проблемами даного курсу. Семінарські та практичні заняття проводяться у формі підготовки до виступу з рефератом; дискусії; проведення вікторин; тестування; перегляду тематичних відеоматеріалів; прослуховування записів майстер-класів видатних вокалістів.

Самостійна робота передбачає поглиблене вивчення навчального матеріалу, розширення інформаційного простору шляхом опрацювання додаткової літератури, прослуховування

¹ Базовою основою програми є видання: Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник для музичних ВНЗ / видання третє, доповнене та перероблене. Київ : Видавець Бихун Ю. В., 2017. 218 с.

вокальних виступів із подальшим обговоренням, перегляду тематичних відеофільмів, ознайомлення з нотним текстом, виданнями та редакціями, порівняльного аналізу виконання.

Наприкінці VIII-го семестру складається диференційований залік.

Самостійну роботу студентів вокального факультету з курсу «Основи вокальної методики» спрямовано на отримання й поглиблення знань у відповідній галузі та набуття аналітичних навичок з причинно-наслідковим підходом до вивчення вокально-методичних явищ. Самостійна робота покликана актуалізувати набуті студентами знання задля вирішення поставлених завдань, серед яких розгляд особливостей методики проведення індивідуального заняття, виявлення взаємодії народного та професійного, національного й загальноєвропейського, традицій та новаторства на різних етапах історичного розвитку національної школи сольного співу.

До основних методів навчання відносяться:

- Педагогічні методи: вербальний (пояснення, коментарі, обговорення); наочний (показ, демонстрація, ілюстрації); аналітичний (робота з джерелами, аудіо-відеоматеріалами).
- Мистецтвознавчі методи: жанровий (визначення характерних ознак вибраного для вивчення вокального твору та кола методичних завдань); стилістичний (визначення характерних ознак вибраного для вивчення вокального твору, відповідно до стилю композитора, виконавських традицій певної історичної доби, особливостей національної вокальної школи).
- Інтерпретаційні методи: (трактування художнього образу вокального твору відповідно до жанрово-стильових ознак).

Навчальні ресурси

Матеріали відповідного курсу та методична література представлені у вільному доступі в бібліотеці та читальній залі Академії. За умови дистанційного навчання через протиепідеміологічні заходи, всі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали завантажуються на GOOGLE DRIVE ifm1.2nmau@gmail.com.

Методи контролю

Стартовий контроль відбувається на першому занятті: студенти знайомляться з навчальною програмою, тематикою практично-семінарських занять, списком основної та додаткової літератури, тематикою науково-дослідних робіт, графіком проведення контрольних робіт, тестування, правилами написання, способом оформлення та процедурою захисту письмових курсових робіт (рефератів).

Поточний контроль успішності студентів здійснюється практично постійно за всіма видами робіт: виконання практичних робіт та індивідуальних завдань, виступи на семінарах, усні відповіді, контрольні роботи, тестування, виконання творчих робіт тощо. Оцінювання знань студентів за національною шкалою та ECTS.

Рубіжний контроль проводять з метою отримання інформації щодо рівня поточної успішності студентів за певний період навчання (на конкретну дату).

Підсумковий контроль здійснюється на останньому практичному занятті, на якому студенту виставляється кількість пропущених занять (годин) та загальна сума балів, накопичених з дисципліни за семестр. На підсумковий модульний контроль виносяться питання, що охоплюють всю програму навчальної дисципліни.

Залікові вимоги:

З метою визначення повноти та тривкості знань і практичних навичок, набутих у процесі засвоєння курсу «Основи вокальної методики», у навчальному плані бакалаврів передбачено залік з оцінкою наприкінці VIII-го семестру. До його складання допускаються студенти, які виконали усі види робіт, передбачені навчальним планом та робочою навчальною програмою відповідної навчальної дисципліни, які за результатами поточного контролю сумарно набрали не менше 35 балів за національною шкалою оцінювання. Необхідно систематично відвідувати лекції, підготувати кілька семінарських виступів протягом усього навчального періоду, написати реферат за існуючими вимогами до курсових робіт та відповісти на питання в білеті (письмово) та на додаткові (усно).

Під час проведення заліку передбачаються відповіді в усній формі на питання білета. Структура білета відтворює основні форми теоретико-методичної та практичної роботи:

- перше питання передбачає висвітлення студентом загальної теми теоретико-методичного змісту – особливостей еволюції вокальної методики в певні історичні періоди, висвітлення значних ділянок творчості того чи іншого відомого вокального педагога;
- друге питання пов'язане з більш вузькою темою – характеристикою окремих методів навчання співу, способів вокалізації, пояснення професійних термінів.

ОРІЄНТОВНИЙ СПИСОК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ЗАЛІКУ.

1. Міоеластична теорія співу. Поєднання вокально-технічної та художньої сторін у процесі виховання співака. План-проспект магістерської дисертації.
2. Нейрохронаксічна теорія співу. Особливості вокальних занять із дітьми. План-проспект магістерської дисертації.
3. Резонансна теорія співу. Концентричний метод виховання голосу. План-проспект магістерської дисертації.
4. Психологічний аналіз вокальної діяльності. Методологія виховання вокального слуху. План-проспект магістерської дисертації.
5. Теорія особистості та її розвиток у вокальній педагогіці. Методичні аспекти роботи над художнім образом. План і стислий зміст магістерської дисертації.
6. Сучасні положення теорії вокального мистецтва. Принципи укладання концертних програм. План-проспект магістерської дисертації.
7. Теорія вокальної творчості. Фонетичний метод навчання співу. План-проспект магістерської дисертації.
8. Лінгвокультурна теорія співу. Самостійна робота над вокальним твором. План-проспект магістерської дисертації.
9. Асоціації та синтез у вокальному мистецтві. Розвиток емоційної сфери співака. План-проспект магістерської дисертації.
10. Теоретичні аспекти свідомого та неусвідомлюваного у художньому співі. Розвиток інтелектуального потенціалу співака. План-проспект магістерської дисертації.
11. Теоретичний та виконавський аналіз вокального твору (за вибором комісії). Дефекти голосу та їх виправлення. План-проспект магістерської дисертації.
12. Виховний зміст вокального навчання. Гігієна голосу та режим співака. План-проспект магістерської дисертації.
13. Відчуття і сприйняття у співі. Розвиток виконавської волі співака. План-проспект магістерської дисертації.
14. Професійні захворювання голосу співака. Особливості роботи над видами вокалізації. План-проспект магістерської дисертації.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ (РЕФЕРАТИВ).

1. Етапи розвитку методології співу (історичний аспект).
2. Методика роботи над художнім образом у вокальному творі.
3. Методичні особливості вивчення вокальної музики мовою оригіналу й у перекладі (на прикладі конкретних творів, аналізу виконавського та педагогічного досвіду).
4. Методичний зміст процесу самостійного вивчення вокального твору.
5. Стили та жанри вокальних творів та методичні особливості роботи над ними (порівняльний аналіз: за вибором).
6. Методика вироблення чистого інтонування у співі.
7. Методи роботи вокаліста над проблемами:
 - голосотворення;
 - дихання;
 - дикція й артикуляція;
 - кантилена;
 - інтонування.
8. Особливості основних етапів вокальної діяльності: а) домутаційний період; б) період професійного навчання; в) вокально-виконавська творчість; г) перехід на педагогічну роботу (за вибором).
9. Методи вироблення однорегістрового звучання голосу.
10. Вокально-фонетичні засоби емоційної виразності у співі.
11. Методика роботи над правильною вимовою вокальних текстів (за вибором).

12. Способи вироблення адаптації голосового апарату до виконуваного репертуару.
13. Методи виховання правильного дихання у співі.
14. Вироблення креативного (творчого) мислення співака.
15. Роль підсвідомого та несвідомого у вокально-методичних установках.
16. Методика правильного визначення типу голосу.
17. Методи активізації співацьких резонаторів, їх значення у розвитку голосу.
18. Мотивація у професійній діяльності співаків.
19. Способи виховання самоконтролю та саморегуляції співака.
20. Методичні особливості підготовки камерно-концертного репертуару.
21. Методичні чинники формування майбутнього оперного співака.
22. Способи виховання цілісного сценічного комплексу професійного вокаліста.
23. Методичні особливості підготовки співаків до виконання сучасної музики.
24. Етнологічні чинники вокальної методики.
25. Методичний зміст процесу професійного відбору вокалістів на навчання та критерії прогнозування напрямку їх майбутньої професійної діяльності.

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ (РЕФЕРАТИВ).

Мова написання роботи – державна, українська. Обсяг курсової роботи (без додатків і списку літератури) – від 25 друкованих сторінок, виконаних у текстовому редакторі Microsoft Word, при цьому використовуються такі параметри: гарнітура Times New Roman, кегль 14, інтервал – 1,5 (на сторінці – 28-30 рядків). Робота має бути зброшурована.

Курсова робота повинна містити такі складові: титульна сторінка; зміст; структурований вступ (актуальність, об'єкт, предмет, мета, завдання); основна частина, яка може складатися з двох розділів; висновки; список використаної літератури; додатки (якщо у них є потреба). Висновки (2-3 стор.) мають містити основні узагальнення теоретичної та практичної складових курсової роботи та відповідати меті й завданням дослідження, визначеним у вступі (показати, чи досягнуто мети, які завдання виконано, а які – ні й чому). Список використаної літератури (не менше 15 джерел) повинен бути складений у алфавітному порядку відповідно до загальних вимог (зразок – оформлення списку літератури даної програми). Додатки можуть містити: анкети, за якими проводилося письмове опитування; перелік питань, за якими проводилися бесіди чи інтерв'ю зі своїми педагогами, відповідно до обраної теми дослідження. В основному тексті курсової роботи обов'язково повинні бути посилання на опрацьовані літературні джерела. Цитати можуть бути двох видів: прямі (дослівний виклад уривка оригінального тексту, який береться в лапки) і непрямі (переказ думок автора своїми словами, який в лапки не береться). У кожному випадку після цитати у квадратних дужках слід вказати, звідки її взято, наприклад: [2, с. 45], де 2 – номер книжки у списку літератури, а 45 – номер сторінки у цій книжці, з якої було взято чи переписано своїми словами необхідну цитату.

Система оцінювання

Критерії оцінювання знань студентів

90–100–А– відмінно

Студент вичерпно опанував теорією і дав розгорнуту відповідь на запитання в білетах із аналізом сучасних літературних джерел, посиланням на інноваційні технології методики навчання співу, досвід провідних вітчизняних і зарубіжних викладачів. Демонструє високий рівень виконання практичних завдань, а також особистий творчий внесок. Знає й застосовує методику розкриття природних вокально-сценічних даних свого учня: покращив тембр, силу й політність голосу; продемонстрував у своїй роботі відсутність попередніх дефектів регістрового звучання й вимови, навички кантилени та правильного вокального дихання; розвинув образно-художнє мислення й навчив артистичного виконання представлених у програмі творів; на високому методичному рівні провів відкритий урок; підготував успішний виступ учня в концерті; знає правила етичного поведіння в творчо-педагогічному колективі; обізнаний з основами гігієни голосу та застосовує ці знання на практиці; систематично вів письмові спостереження (індивідуальний план, щоденник, діагностична карта) та підготував змістовий звіт. Підготував письмову курсову роботу

(реферат) за існуючими вимогами (наведені в програмі); детально розкрив теоретико-методичний зміст будь-якої теми лекційного курсу; безпомилково відповів на додаткові питання з вокальної методики; виконав тестові завдання з транскрипції тексту виконуваного твору та з вокального складоподілу.

82–89–В– добре

Повна відповідь на запитання в білетах із аналізом джерел; застосування вірних методичних прийомів для розвитку природних даних свого учня, діапазону голосу, згладження регістрів, дихання, кантилени, вимови; знає правила організації концертної роботи; обізнаний з основами гігієни голосу, правилами етичного поведіння в творчо-педагогічному колективі та застосовує ці знання на практиці; систематично вів письмові спостереження (індивідуальний план, щоденник, діагностична карта) та підготував звіт. Для даної оцінки достатньо розкрити теоретико-методичний зміст вибраної теми письмової роботи; відповісти на додаткові питання з вокальної методології без допомоги педагога; виконати тестові завдання з транскрипції та вокального складоподілу, допустивши не більше 3-х помилок із аналізом літературних джерел, творчого доробку провідних викладачів-вокалістів.

74–81–С– добре

Повна відповідь на питання в білетах із посиланням на літературні джерела, творчий доробок провідних викладачів-вокалістів. Демонстрація достатнього рівня виконання практичних завдань, основних навичок вокальної методики.

64–73–D– задовільно

Відповідь на питання в білетах у необхідному обсязі без посилань на літературні джерела, методичний доробок провідних викладачів, окремі неточності, їх виправлення за допомогою викладача. Недостатньо добре засвоєні теоретичні знання та вокально-методичні прийоми; учень не зробив помітних успіхів: має проблеми з діапазоном, диханням, регістрами; заняття проводились несистематично; обізнаний з основами гігієни голосу, правилами етичного поведіння в творчо-педагогічному колективі та застосовує ці знання на практиці; несистематично вів письмові спостереження (індивідуальний план, щоденник, діагностична карта) та підготував звіт. Для задовільної оцінки слід відповісти на вибрані теоретико-методичні питання за змістом курсу в усній та письмовій формі, допустивши не більше 5-ти помилок та продемонструвати посередній рівень виконання практичних завдань, навичок із основ вокальної методики.

60–63–E– задовільно

Відповідь на питання в білетах у мінімально допустимому обсязі, значні неточності, їх виправлення за допомогою викладача. Демонстрація посереднього рівня виконання практичних завдань із основ вокальної методики.

**35–59–FX– незадовільно
(з можливістю повторного
складання)**

Відповідь на питання в білетах у недостатньому обсязі, грубі помилки, неспроможність їх виправлення за допомогою викладача. Демонстрація низького рівня виконання практичних завдань, недостатня сформованість навичок із основ вокальної методики та невміння їх застосовувати в роботі з учнем.

**0–34–F– незадовільно
(з обов'язковим повторним**

вивченням дисципліни)

Відповідь на питання в білетах на рівні елементарного розпізнання, неможливість відтворення навчального матеріалу на репродуктивному рівні. Неспроможність виконання практичних завдань, відсутність навичок із основ вокальної методики та нездатність їх застосовувати в роботі з учнем.

Інклюзивне навчання

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

Неформальна освіта

Передбачається у межах вивчення навчальної дисципліни участь студентів у міжнародних та вітчизняних конференціях, конкурсах творчих робіт, круглих столах, відвідування культурно-мистецьких заходів, театрів, мистецьких експозицій та виставок, музичних фестивалів, конкурсів, концертів тощо.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник для музичних ВНЗ / видання третє, доповнене та перероблене. Київ, Видавець Бихун Ю. В., 2017. 218 с.
2. Антонюк В. Г. Постановка голосу : посібник для музичних ВНЗ. Київ : Українська ідея, 2000. 68 с.
3. Антонюк В. Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект : монографія. Київ : Українська ідея, 2001. 144 с.
4. Антонюк В. Г. Етномузикологічні чинники навчання співу : наукове дослідження. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
5. Антонюк В. Г. Видатний педагог-концертмейстер класу камерного співу Зоя Юхимівна Ліхтман // *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. № 1 (42)*. Київ, 2019. С. 135–145.
6. Антонюк В. Г. Олена Муравйова – професор Музично-драматичної школи Миколи Лисенка // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського. № 2 (35)*. Київ, 2017. С. 87–100.
7. Антонюк В. Г. Орфоєпія у художньому співі : дослідницька праця. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
8. Антонюк В. Г. Педагогічний подвиг Миколи Кондратюка // *Часопис НМАУ імені П. І. Чайковського. № 4 (21)*. Київ, 2013. С. 86–94.
9. Антонюк В. Г. Професійна діяльність вокалістів як мотиваційний процес // *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць ДАКККіМ. № 2 (8)*. Київ, 2005. С. 96–105.
10. Антонюк В. Г. Формування індивідуального виконавського стилю: культурно-антропологічний аспект: наукове дослідження. КНУКіМ. Київ : Українська ідея, 1999. 24 с.
11. Антонюк В. Г. Український традиційний спів як феномен культури // *Наукові записки Тернопільського педуніверситету ім. В. Гнатюка. Вип. 1 (6) : Мистецтвознавство*. Тернопіль, 2001. С. 33–37.
12. Антонюк В. Г. Школа сольного співу // *Академія музичної еліти України: Історія та сучасність*. Київ : Музична Україна. 2004. С. 435–454.
13. Антонюк В. Г. Як ми говоримо (проблеми мовної культури вокалістів) // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Вип. 14 : Музичне виконавство. Кн. 6*. Київ, 2000. С. 166–174.
14. Антонюк В. Г. Cantare con roso fiato в теорії співу М. Гарсії та сучасних дослідженнях // *Українське музикознавство. Вип. 37*. Київ, 2011. С. 343–356.
15. Антонюк В. Г., Гнидь Б. П. Вокальний факультет. Спеціалізація «Спів» // *Академія музичної еліти України: Історія та сучасність*. Київ : Музична Україна. 2004. С. 150–155.
16. Батталья Еліо. Про виконання творів Верді // *Музика. № 2*. Київ, 1975. С. 22–24.
17. Востряков О. А. Сучасна практика підготовки оперних співаків у системі «вуз – театр» // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Вип. 5: Музичне виконавство. Кн. 4*. Київ, 2000. С. 177–183.
18. Вотріна В. В. Мистецтво співу і вокальна методика М. Е. Донець-Тессейр. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2001. 272 с.
19. Гладишева А. О. Сценічна мова: дикційна та орфоєпічна нормативність. Київ : КДіТМ, 1996. 204 с.
20. Гмиря Б. Р. Бесіди про вокал // *Борис Гмиря / статті, листи, спогади*. Київ : Муз. Україна, 1975. С. 68–85. 208 с.
21. Гнидь Б. П. Виконавські школи України: Кафедра сольного співу НМАУ ім. П. І. Чайковського (1971–2001) : посібник. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 2002. 94 с.
22. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти: монографія. Київ : НМАУ імені П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
23. Давидов М. А. Теорія виконавської майстерності в працях українських дослідників // *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Вип. 3: Музичне виконавство*. Київ, 1999. С. 7–22.
24. Зигмунд Фрейд. Поет і фантазування // *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. За редакцією М. Зубрицької*. Львів : Літопис, 1996. С. 83–90.
25. Євтушенко Д. Г. Роздуми про голос : нотатки педагога-вокаліста. Київ : Музична Україна, 1979. 91 с.
26. Знаменська О. В. Культура мови у співі. Київ : Держвидав, 1959. 156 с.
27. Кабка Г. М. Розвиток та роль педагогічного артистизму у творчій діяльності на прикладі специфіки його формування у музиканта-педагога // *Актуальні проблеми історії, теорії та*

- практики художньої культури : зб. наук. праць Держ. акад. керівних кадрів культури і мистецтва та Нац. ун-ту імені Тараса Шевченка.* Київ : НАКККіМ, 2009. Вип. 22. С. 336–341.
28. Колодуб І. С. Питання теорії вокального мистецтва. Харків, 1995. 120 с.
 29. Колодуб І. С. Практичні поради педагога-вокаліста. Київ : Муз. Україна, 2010. 54 с.
 30. Комісаров О. В. Початкове навчання співу на фонетичній основі української мови. Київ : ІСДО, 1995. 88 с.
 31. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. Київ : Наукова думка, 1965. 123 с.
 32. Курінский В. О. Українська ПостПсихологічна Автодидактика. Київ : ЗАТ «Віпол», 2006. 484 с.
 33. Кушка Я. С. Методика навчання співу : посібник з основ вокальної майстерності. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.
 34. Ліхтман З. Е. Про роботу в класах камерного співу консерваторії // *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського: Зі спадщини майстрів, кн. 1.* Київ, 2003. С. 127–143.
 35. Лисько Зіновій. Музичний словник / репринтне видання. Київ : Музична Україна, 1994. 168 с.
 36. Мадішева Т. П. Співак і мова (культура співу мовою оригіналу: теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Штрих, 2002. 160 с.
 37. Маслій К. С. Виховання голосу співака : навч. посіб. Рівне : «ЛІСТА», 1996. 120 с.
 38. Микиша М. Б. Практичні основи вокального мистецтва / літ. виклад М. І. Головащенко. Вид. 2. Київ : Музична Україна, 1985. 80 с.
 39. Михайлова Т. М. Виховання співаків у Київській консерваторії: Хронологічний огляд з 1863 по 1963 рр. Київ : Музична Україна, 1970. 128 с.
 40. Мишуга Олександр: Спогади. Листи. Матеріали / упор., підг. текстів, вст. стаття та прим. М. І. Головащенко / Мишуга О. П. Київ : Музична Україна, 1971. 780 с.
 41. Моляко В. О. Проблеми психології творчості // *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць / За ред. В. О. Моляко. Т. 12. Вип. 6.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 352 с.
 42. Муравйова О. О. Спогади. Матеріали / упор. та прим. Г. І. Філіпенко. Київ : Муз. Україна, 1984. 150 с.
 43. Паторжинський І. С. Важливі питання в комплексному вихованні актора-співака // *КДК імені П. І. Чайковського: Науково-методичні записки. Т. 2. Вип. 3-й: Питання вокального мистецтва / Редкол.: Гузій В. М. та ін.* Київ : Мистецтво, 1964. С. 30–33.
 44. Піхманець Р. В. Психологія художньої творчості (теоретичні та методичні аспекти). Київ : Наукова думка, 1991. 164 с.
 45. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості : навчальний посібник. Київ : АПН України. Ін-т пед. і психолог. проф. освіти, 1996. 236 с.
 46. Стахевич О. Г. З історії вокально-виконавських стилів : посібник. Вінниця : Нова книга, 2013. 176 с.
 47. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії співу: навч. посіб. для муз. та пед. ВНЗ. Харків-Суми, 2002. 92 с.
 48. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. Київ : Вища школа, 1984. 166 с.
 49. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / пер. з нім. Львів : Астролябія, 2012. 588 с.
 50. Юнг К. Г. Психологічні типи / пер. з нім. Львів : Астролябія, 2010. 692 с.
 51. Юнг К. Г. Нариси щодо символіки самості / пер. з нім. Львів : Астролябія, 2016. 432 с.
 52. Gerald Martin Moore. Singer and Accompanist. London, 1953. 248 p.
 53. Husson Raoul. Étude théorique et expérimentale de la sirène glottique et contributions diverses à la théorie des pavillons. Paris, 1965. 262 p.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Інтернет-ресурси: тематичні матеріали вокально-методичного характеру; записи співу видатних виконавців оперного та камерного репертуару; майстер-класи провідних вокальних педагогів із різних країн світу.